

A MAKÓI JÁRÁS HELYZETE A KULTURÁLIS ÉS A KÖZÖSSÉGI TANULÁS TEKINTETÉBEN – FÖLDEÁK

DOI 10.35402/kek.2019.1.6

Absztrakt

A tanuláshoz kiemelt szerepe lehet különböző települések, térségek életében, jövőjük alakításában. Azokban a térségekben, melyekre kevésbé jellemző az aktív tanulási tevékenység, ott a jövő is kockázatosabbá válhat. Dolgozatunk célja az, hogy szemléltessük: egy hátrányos helyzetű térség tekintetében milyen szerepet tölthet be a hátrányok leküzdésében a közösségi és kulturális tanulás. A makói járásban található Földeák községet vetettük vizsgálat alá: olyan kitörési pontokat kerestünk a kulturális és közösségi tanulás terén, melyek segíthetik a térség, a járás és a település hátrányos helyzetének csökkentését, esetleges leküzdését. Kutatásunk során kvalitatív és kvantitatív módszereket is használtunk: a Központi Statisztikai Hivatal, valamint *A tanuló régiók Magyarországon* kutatás (LeaRn) adatainak másodelemzése mellett félig-strukturált interjút készítettünk.

Abstract

The purpose of this publication is to illustrate the role of the community and cultural learning in addressing disadvantages in a disadvantaged region. We investigated Földeák, a village in the Makó District, Hungary. We have sought break-out points for cultural and community learning that can help to reduce the disadvantages of the region, the district and the settlement. During our research we used qualitative and quantitative methods as well. During our quantitative investigation two databases were analyzed: the TEIR Database and the Learning Regions in Hungary Research (LeaRn). Besides the quantitative examination we made a semi-structured interview in Földeák during which we tried to reveal the causes and phenomena behind the numbers and data of the quantitative research. We have been looking for a prominent civilian who has been actively involved in the transformation of the life and the community of the settlement for decades.

1. Bevezetés

A kulturális és közösségi tanulás komoly jelentőséggel bír egy-egy járás, település életében. Kutatásunk célja az, hogy megvizsgáljuk, milyen szerepet tölthet be a hátrányok leküzdésében a közösségi és kulturális tanulás a makói kistérség tekintetében. Mind a kulturális, mind pedig a közösségi tanulás felől közelítve keressük azokat a kitörési pontokat, melyek hozzájárulhatnak a makói kistérség, azon belül pedig az adott település, közösség hátrányos helyzetének leküzdéséhez. A kulturális és a közösségi tanulást is szélesen értelmezzük: a kulturális tanulás kapcsán a zenét, médiát, sport területét is vizsgálni kívánjuk, míg a közösségi tanulás tekintetében a civil hálózatok, intézményi-civil együttműködések, partnerségek is vizsgálat tárgyát képezik.

Kutatásunk során kvantitatív és kvalitatív módszereket egyaránt használunk. Egyrészt két adatbázis másodelemzését végezzük el: a Központi Statisztikai Hivatal, valamint *A tanuló régiók Magyarországon* kutatás (LeaRn) adatait elemezzük. Több tanulmány született az elmúlt évek során a LeaRn adatbázis eredményeinek bemutatása kapcsán, többféle nézőpontból szemlélve a kapott eredményeket (például: Benke – Czimre – Forray – Kozma – Márton – Teperics 2018; Márkus – Juhász 2018; Márkus 2018; Engler – Márkus 2016; Márkus – Györgyi 2016; Hegedűs 2016; Kozma 2016; Rábai – Tóth 2016; Forray – Cserti Csapó – Heltai – Híves – Kozma 2015; Kozma – Forray 2015; Kozma – Márkus – Szabó 2015).

Jelen tanulmányban célunk, hogy összehasonlítsuk a makói kistérség adatait az országos átlaggal, a kistérségen belül pedig megvizsgáljuk az egyes települések LeaRn indexeit, s kiemeljük, mely települések tekintetében találunk kiugró értékeket az országos átlaghoz képest.

Másrészt a települések életének bizonyos szereplőivel készített interjúkat elemezzük, s igyekszünk feltárni a különböző kiugró számadatok mögött rejlő okokat. Vizsgálni kívánjuk, kik az adott település központi mozgatórugói, mely civil szervezetek, rendezvények, kezdeményezések állhatnak a kiemel-

kedő teljesítmény mögött, mi rejlik a statisztikai adatokon túl. Célunk felderíteni, hogy a hátrány leküzdésének milyen elemei jelennek meg az adott településen a közösségi és kulturális tanulásban, hogyan járulnak mindezek hozzá a közösség, a település fejlődéséhez, a hátrányok leküzdéséhez.

Kutatásunk első lépéseként azon Makó-járásbeli településeket jelöltük ki, melyek LeaRn indexeinek valamelyike jelentősebb mértékben eltér az országos vagy a járási átlagtól. Vizsgálatunk első lépcsőjeként Földeák közység kutatását kezdtük meg: a földeáki közösségi ház nemrégiben nyugdíjazott vezetőjével készítettünk félig-strukturált interjút. Egy olyan helyi szereplőt, helyi hőst kerestünk, aki hosszú évek tapasztalatai alapján átlátja az adott település közösségi és kulturális életét, képes reflektálni a különböző közösségi lehetőségekre és kulturális programokra, illetve a közösségi és kulturális tanulás dimenzióira. Jelen tanulmányban ezen interjút elemezzük: célunk feltárni a legfontosabb, közösségi és kulturális tanulásra érintő tapasztalatokat, jelenségeket, eredményeket.

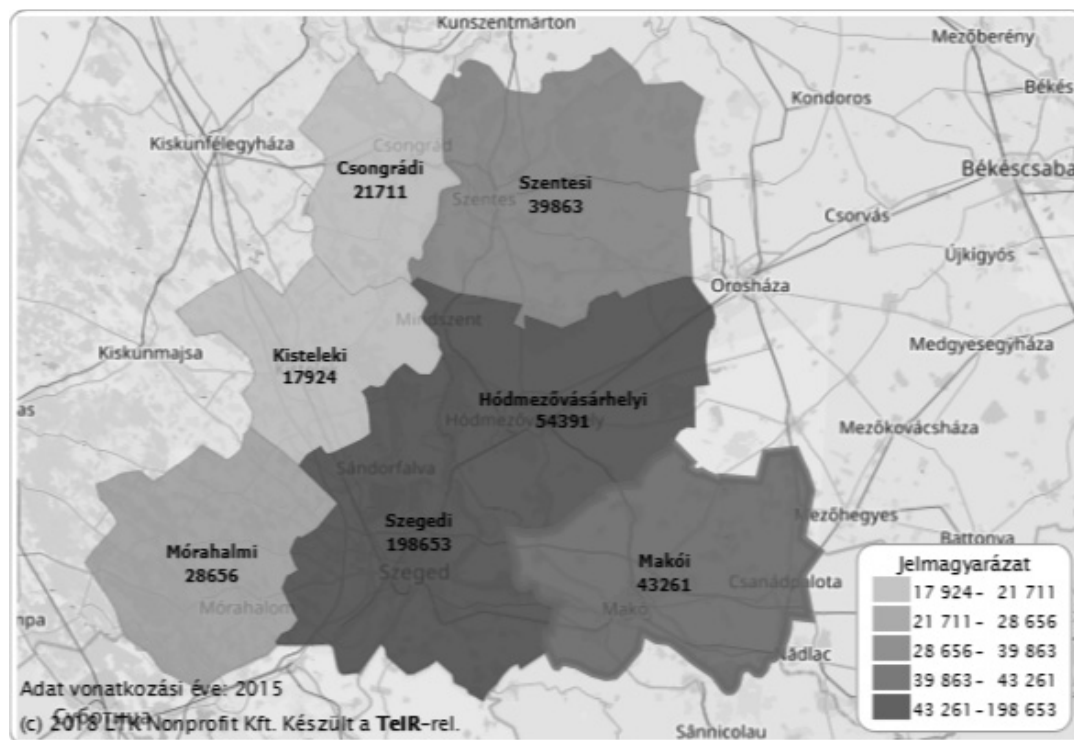
A Makói járás Csongrád megye délkeleti részén helyezkedik el (ld. 1. sz. ábra), területe 688 km², a járáshoz 15 település tartozik (ld. 2. sz. ábra).

Csongrád megye harmadik legnagyobb járásaként a 2005–2015 közötti időszakban folyamatos népesség-csökkenés volt észlelhető: 2005-ben 48 104 fő lakott a Makói járásban, ez az adat 2015-re 43 261 főre csökkent (ld. 3. sz. ábra).

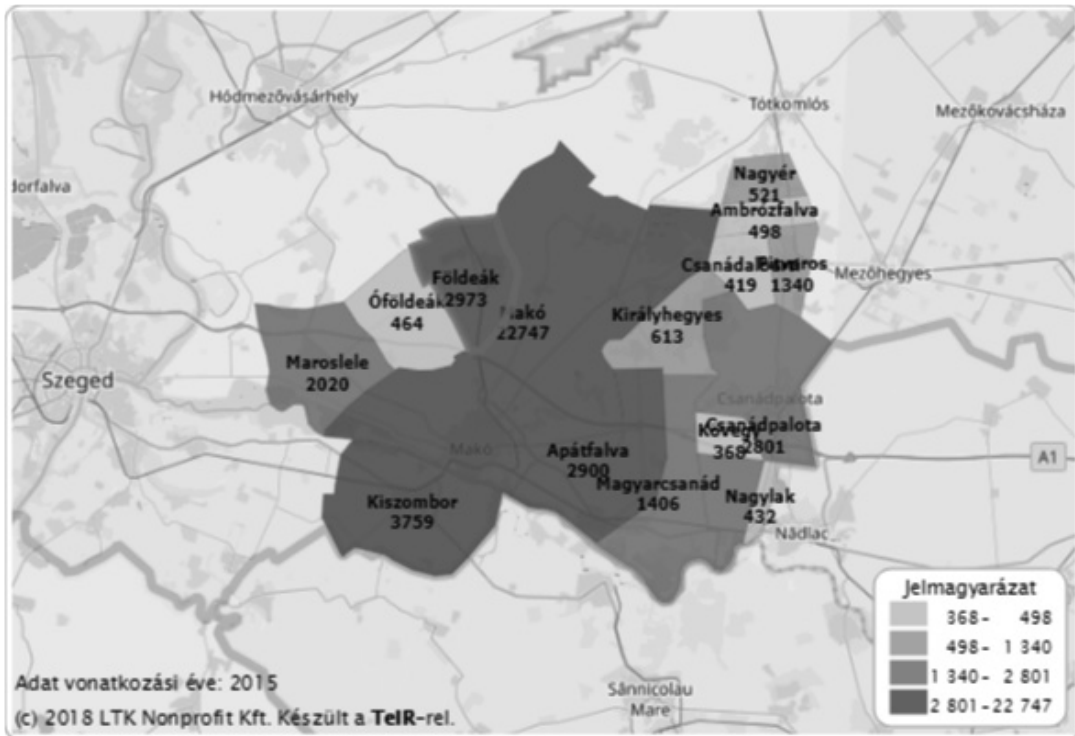
Az elveszületések és halálozások különbözete ezer lakosra vetítve -6,3 ezrelék, tehát természetes szaporodás-fogyás tekintetében egy fogyó járásról beszélhetünk: az országos (-4,2), a dél-alföldi (-5,74) és a Csongrád megyei adatokhoz (-5,54) képest pedig még erőteljesebb a népesség fogyása (ld. 4. sz. ábra).

A Makói járás vándorlási egyenlege -4,39 ezreléket jelzett 2015-ben, mely jelentősen nagyobb arányú elvándorlást jelent a dél-alföldi (-1,64) és a Csongrád megyei (-0,63) adatokhoz képest (ld. 5. sz. ábra).

Az állandó népesség tekintetében a járás 18-59 év közötti, tehát aktív munkakorú lakosainak száma 25 850 fő, mely Csongrád megye harmadik legmagasabb adata ebben a tekintetben. Az öregedési mutató folyamatosan növekszik, 2015-ben 190,02-es eredményt mutatott – ez a szám az országos átl-

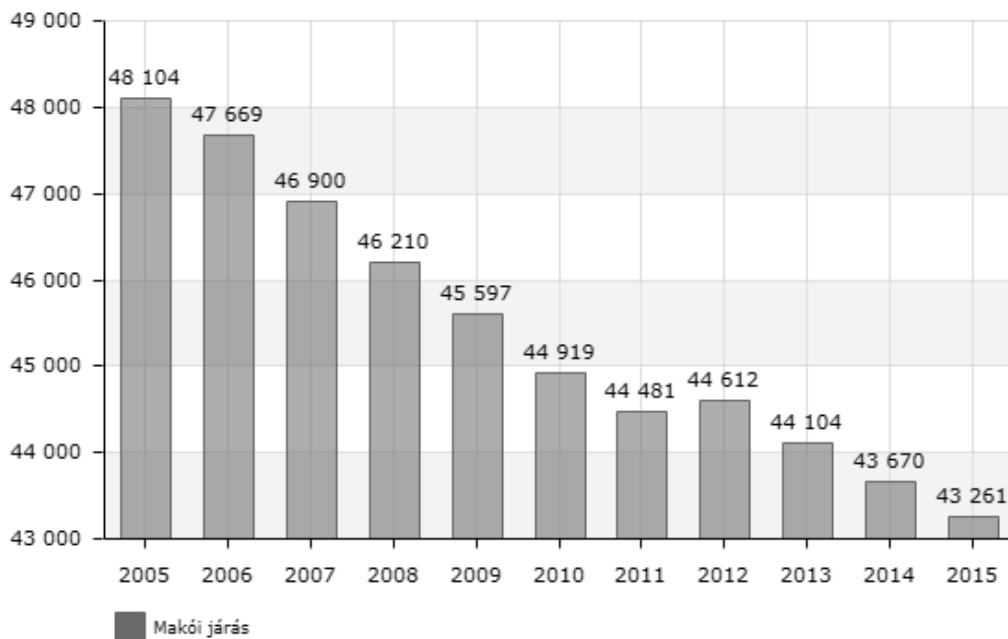

1. ábra: Csongrád megye járásai, 2015.
 Forrás: teir.hu

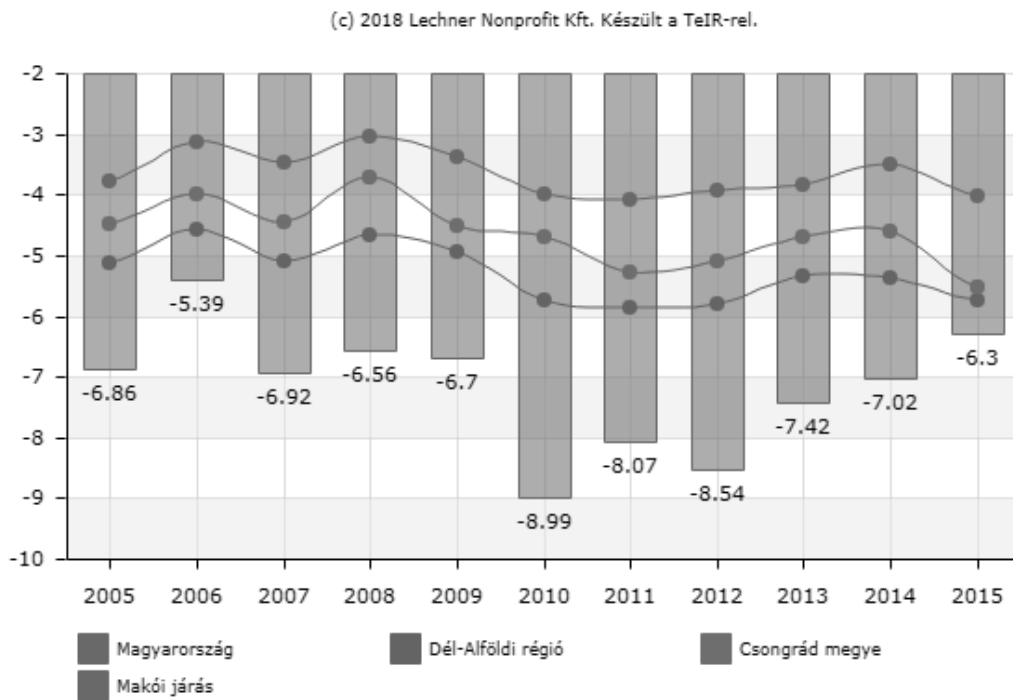

2. ábra: A makói járás települései, 2015.
Forrás: teir.hu

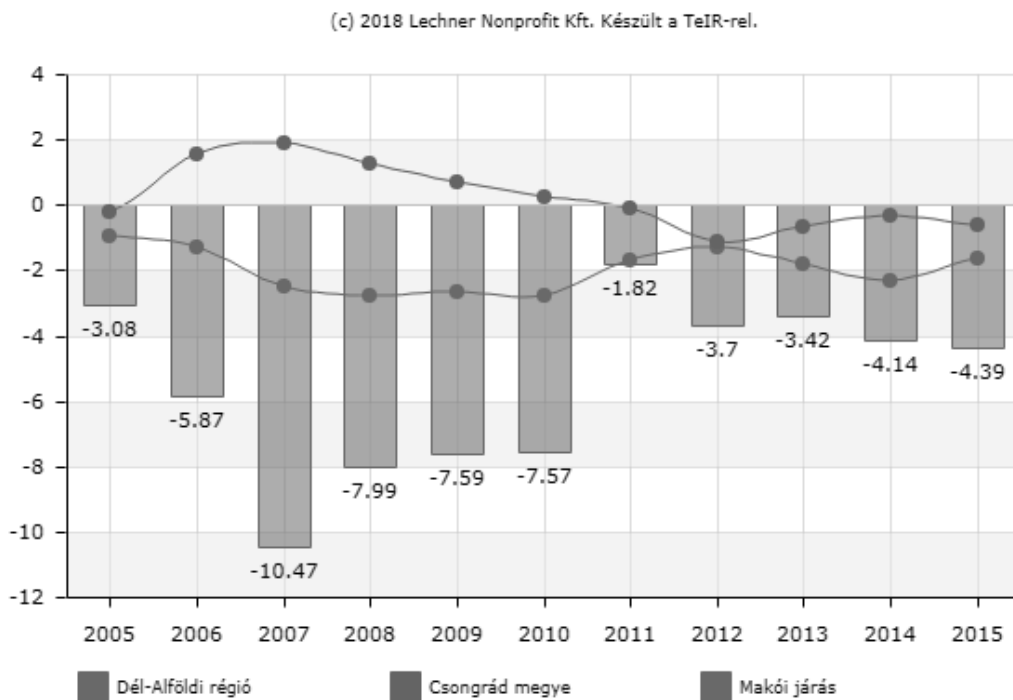
(c) 2018 Lechner Nonprofit Kft. Készült a TeIR-rel.

3. ábra: A makói járás lakosságszáma, 2015.
Forrás: teir.hu

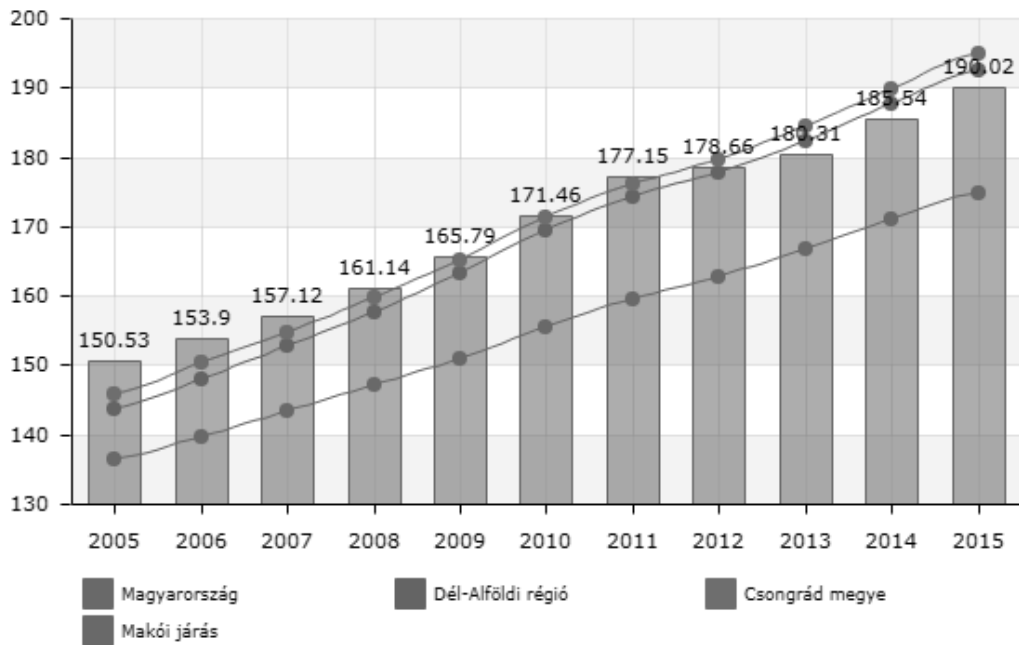

4. ábra: Természetes szaporodás/fogyás (ezrelék) a makói járásban, 2015.
 Forrás: teir.hu

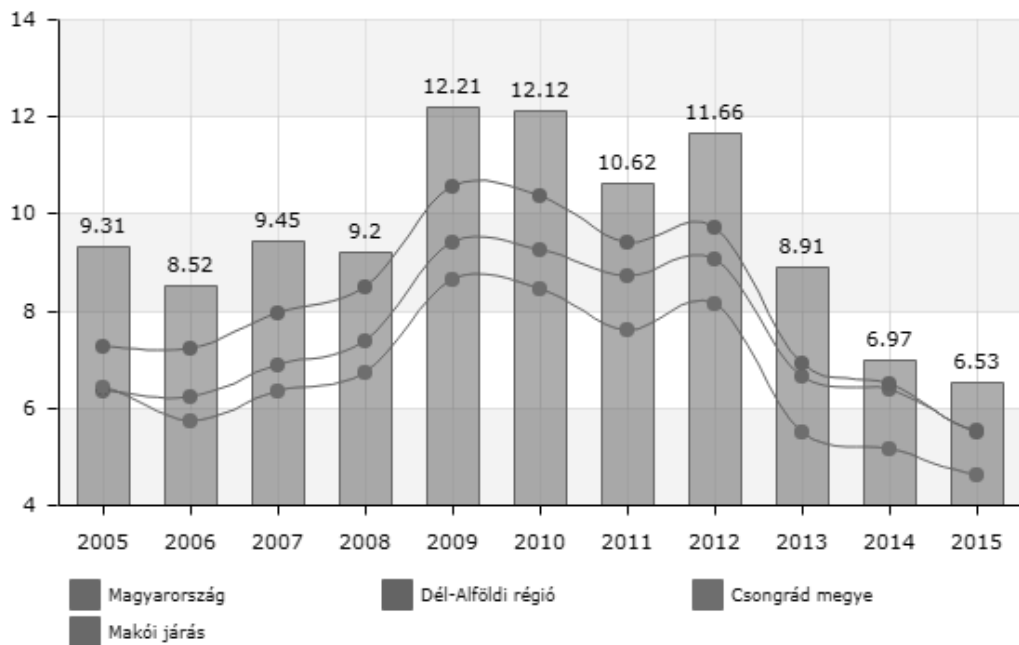
5. ábra: Vándorlási egyenleg (százalék) a makói járásban, 2015. (2018.12.01-i)
 Forrás: teir.hu

(c) 2018 Lechner Nonprofit Kft. Készült a TeIR-rel.

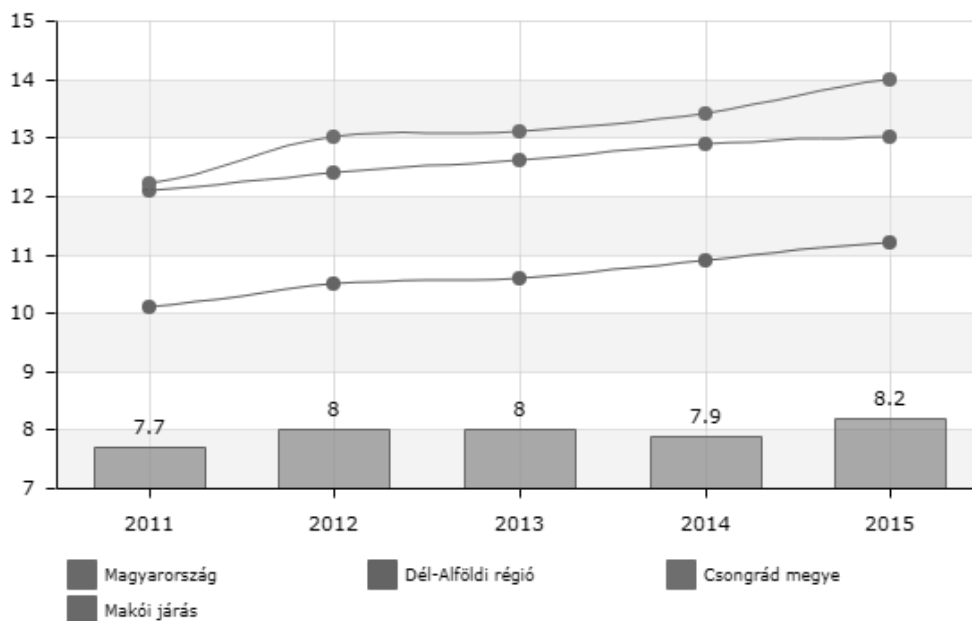
6. ábra: Öregedési mutató a makói járásban, 2015. Forrás: teir.hu

(c) 2018 Lechner Nonprofit Kft. Készült a TeIR-rel.

7. ábra: Munkanélküliségi ráta (százalék) a makói járásban, 2015
Forrás: teir.hu

(c) 2018 Lechner Nonprofit Kft. Készült a TeIR-rel.

8. ábra: Regisztrált nonprofit szervezetek ezer lakosra jutó száma 2011-től (db), 2015.

Forrás: teir.hu

got jóval meghaladja (174,76), azonban a dél-alföldi (192,48) és Csongrád megyei (194,78) adatoktól elmarad (ld. 6. sz. ábra).

Egyértelműen öregedő járásról beszélünk tehát, de regionális és megyei szinten a makói mégis a kevésbé öregedő járasok közé tartozik.

A Makói járásban regisztrált munkanélküliek száma 2013 óta csökkenő értéket mutat: 2015-ben 1776 főt tartottak számon hivatalos munkanélküliként – a csökkenés háttérében az országos közmunka-program elindítása állhat. A munkanélküliségi ebben a járásban 6,53%, mely magasabb, mint a magyarországi (5,55%), a dél-alföldi (5,51%) és a Csongrád megyei (4,62%) adatok (ld. 7. sz. ábra).

A Makói járás tehát a térségben kiemelt munkanélküliségi megoszlással rendelkezik. A tartós munkanélküliek aránya azonban Csongrád megye járásai közül a Makói járásban a legalacsonyabb (35,19%), ez a szám az országos (48,25%), regionális (45,83%) és megyei (43,46%) adatokhoz képest is kifejezetten alacsonynak tekinthető. A pályakezdő munkanélküliek aránya szinte azonos az országos, regionális és megyei átlaggal. Az egy lakosra jutó nettó jövedelem viszont elmarad az

országos, regionális és megyei átlagoktól: a Makói járásban 637 933 Ft ez az összeg, míg az országos átlag 781 784 Ft.

A regisztrált nonprofit szervezetek ezer lakosra jutó száma 2000 és 2015 között növekedést mutatott a Makói járásban: 2015-ben ezer lakosra 8,2 nonprofit szervezet jutott (ld. 8. sz. ábra). Ez a szám a Csongrád megyei járasok tekintetében a középmezőnyben szerepel, azonban az országos (13) és a regionális (11,2) átlagtól is elmarad. Az internettel ellátott iskolák aránya az alap- és középfokú oktatásban 86%-os arányt mutat, mely a megye második legrosszabb eredményét jelenti a járasok tekintetében. Az országos (88%) és regionális (90%) átlagtól is kissé elmarad a Makói járás ezen megoszlása, azonban ez a különbség nem tekinthető magasnak, meghatározónak.

A fentiekben bemutatott társadalmi mutatók összességében azt jelzik, hogy a Makói járás adatai általában elmaradnak az országos és regionális, sőt a megyei átlagtól is. Utóbbi eredmény háttérében a Szegedi járás, s maga Szeged kiemelten jó eredményei állhatnak, ugyanakkor a Csongrád megyei járasok között általában a középmezőnyben tudhatjuk a Makói járást. Az elvándorlás, az öregedés, a

munkanélküliség egy elmaradottabb jellegű járásra enged következtetni – kutatásunk célja, hogy a LeaRn adatbázis adatai és a járás településeinek elkészített interjúk segítségével feltárjuk, mennyiben segíti az elmaradások felszámolását, a felzárkózást a közösségi és kulturális tanulás.

2. LeaRn index a Makói járás tekintetében

Kvantitatív oldalról is vizsgálni kívánjuk a közösségi tanulást a Makói járásban. A LeaRn index mind a négy pillérét, valamint az összetett pillért is kutatjuk: célunk feltárni azt, hogy a makói járás átlagai hogyan alakulnak az országos adatokhoz képest, valamint vizsgálni kívánjuk, a járás mely városai rendelkeznek magasabb, s melyek kiemelkedően magas értékekkel a járási és az országos átlagokhoz képest. Az alábbi táblázatban a magyarországi és a Makói járás átlagai mellett az egyes települések

LeaRn index pilléreit is láthatjuk (világosszürke színnel jelöltük a kisebb, míg sötétszürke színnel jelöltük a nagyobb, pozitív irányú eltéréseket az országos és járási átlaghoz képest).

Összességében elmondható, hogy a Makói járás összes index-értéke, a II. pillér kivételével elmarad az országos átlagtól. A legjelentősebb különbséget a harmadik és a negyedik pillér kapcsán fedezhetjük fel: a harmadik pillér járási átlaga 6,85; míg az országos átlag 8,78. A negyedik pillér esetében a makói járás 25,57-es átlagot mutat, míg az országos adatok esetében ez a szám 28,4. Azonban elmondható, hogy noha alacsonyabb átlagok jellemzőek a járásra, az országos átlagtól való eltérés mégsem tekinthető drasztikusan magasnak. A II. pillér tekintetében enyhén magasabb a makói járás átlaga az országoshoz képest.

A Makói járás mind a tizenöt településének tekintetében is vizsgáltuk az összes pillér adatait. Az

	I. pillér	II. pillér	III. pillér	IV. pillér	összevont pillér
Magyarország (n=3152)	53,8	8,84	7,41	36,39	26,61
Makói járás átlaga (n=15)	54,08	9,71	5,19	32,68	25,42
Ambrózfalva	52,67	0	4,81	29,47	21,74
Apátfalva	54,89	11,08	3,93	34,67	26,14
Csanádalberti	61,12	0	3,35	35,36	24,96
Csanádpalota	54,77	11,88	5,23	33,92	26,45
Földeák	56,76	23,31	5,68	30,75	29,12
Királyhegyes	54,14	11,32	3,77	35,95	26,3
Kiszombor	51,63	28,41	6,05	34,6	30,17
Kövegy	36,2	0	3,1	33,64	18,23
Magyarcsanád	54,03	0	2,75	32,04	22,2
Makó	66,83	27,16	6,36	30,84	32,8
Maroslele	54,93	11	4,94	31,92	25,7
Nagyér	50,81	0	7,14	24,97	20,73
Nagylak	56,54	0	9,42	30,99	24,24
Óföldeák	49,7	0	5,97	39,76	23,86
Pitvaros	56,19	21,48	5,32	31,37	28,59

1. táblázat: A LeaRn-index pillérei a Makói járás tekintetében. Forrás: LeaRn adatbázis, 2016.

1. sz. táblázatban kék színnel emeltük ki, ahol pozitív irányú eltérést találunk az országos átlaghoz képest, zöld színnel pedig azokat az adatokat jelöltük, ahol kifejezetten magas az eltérés pozitív irányban az országos adatokhoz viszonyítva.

A Makói járás településeinek LeaRn indexének vizsgálatakor az első és a második pillér esetében találtuk a legtöbb eltérést az országos átlaghoz képest: az első pillérnél kilenc település (Apátfalva, Csanád-alberti, Csanádpalota, Földeák, Királyhegyes, Makó, Maroslele, Pitvaros) kapcsán, a második pillérnél nyolc település (Apátfalva, Csanád-alberti, Földeák, Királyhegyes, Makó, Maroslele, Nagylak, Pitvaros) kapcsán tudunk feltárni az országos átlagnál magasabb értékeket. A második pillérnél négy településen kifejezetten magas volt a pozitív irányú eltérés az országos átlaghoz mérten: Földeákon és Pitvaroson több mint két és félszeres, Kiszomboron és Makón több mint háromszoros mértékű. A harmadik pillér kapcsán Nagylak, a negyedik pillér esetében Óföldeák rendelkezik az országosnál magasabb index-értékkel. Az összevont pillér esetében négy település rendelkezett az országos átlagnál magasabb számmal (Földeák, Kiszombor, Makó, Pitvaros).

Összességében elmondhatjuk, hogy a Makói járás települései közül Földeák, Kiszombor, Makó és Pitvaros esetében találtuk a legtöbb kimagasló, az országos átlagtól pozitív irányban eltérő indexeredményeket. E négy település közül Makó pozitív adatait magyarázhatjuk a település méretével, lakosságának számával, tehát a járási székhely-jelleggel, mely kiemelt tanulási lehetőségeket jelent az ott élők számára a fentiekben említett pillérek tekintetében. A másik három település ugyanakkor nem rendelkezik a Makóra jellemző járási székhely adottságaival, ezért kutatásunkban célul tűztük ki e települések pozitív eredményeinek feltárását. Ennek első lépéseként Földeákon kezdtük meg kutatómunkánkat: célunk az volt, hogy a helyi közösségi és kulturális élet egyik kiemelt alakjával készített interjú segítségével kezdhesük el a pozitív eredmények elemzését.

3. A kvalitatív kutatás eredményei – Földeák

Földeák a Makói járás harmadik legnépesebb települése (2993 fő), a pályakezdő munkanélküliek aránya 21,98%, a tartós munkanélküliek aránya pedig 30,77% – ezek az adatok a Makói járás tekintetében kifejezetten magasnak tekinthetők.

Kutatásunk kapcsán olyan földéaki lakost kerestünk, aki hosszú évek óta a település közösségi és kulturális életének meghatározó alakja. Egyfajta helyi hőst kívántunk megszólítani, aki kiemelkedő személyiségével, tevékenységével aktívan alakította a település életét az elmúlt évtizedekben. Így vizsgálatunk során a Művelődési Ház nyugalmazott vezetőjével készítettünk félig-strukturált interjút a földéaki Művelődési Házban 2017 nyarán. Az interjú elkészítésének célja az volt, hogy feltárjuk a település közösségi és kulturális életének legfontosabb jellegzetességeit, megpróbáljunk fényt deríteni a pozitív pillér-eredmények hátterére, s kijelöljük, mennyiben tekinthető interjúalanyunk helyi hősnak, a földéaki mindennapok egyik mozgatórugójának. Az interjút félig-strukturált módon vezettük le: az előre felvázolt kérdéssor mellett teret engedtünk a beszélgetés közben felmerülő újabb, releváns témák kifejtésének is. A továbbiakban célunk az interjú legfontosabb tapasztalatait tematizálni, az elhangzottakat különböző témakörök szerint bemutatni, a vélemények hátterére fényt deríteni, következtetéseket levonni.

3.1. A Művelődési Ház kiemelt szerepe. Egyesületek Földeákon

Földeákon közösségi és kulturális szempontból is központi szerepet tölt be a Földeáki Művelődési Ház és Könyvtár (a továbbiakban: Művelődési Ház). Az intézményt 1957-ben hozták létre, majd két évtizednyi működés után 1979–1989 között az épület leromlott állapota miatt zárva tartott. A rendszerváltáskor esett át felújításon, azóta is folyamatosan nyitva tart, jelenleg önkormányzati fenntartásban működik a helyi könyvtárral összevonva. A házban sokrétű, sok célcsoportot megszólító munka folyik: az interjúalany szerint fő célcsoportjukat a földéaki lakosok jelentik, céljuk megszólítani a teljes lakosságot a gyermekektől egészen a nyugdíjas korosztályig. A település egyik mozgatórugójaként működik az intézmény: „azért amik nagyon sok mindenkit érintenek, azok mind-mind a művelődési házban kapcsolódnak össze”; „a művelődési házban az egész falu megfordul” – fogalmazott az interjúalany. A programhelyszín-jelleg mellett a Művelődési Ház a helyi egyesületeknek székhelye is: az intézmény egyrészt biztosítja az infrastrukturális hátteret az egyesületek számára, másrészt pedig különböző pályázatok esetén szakmai támogatást is nyújtani tud (ld. 1. fotó).

1. fotó: A földeáki Művelődési Ház és Könyvtár épülete, 2017. A szerző felvétele.

A fiatal korcsoportot tömöríti a MOBIL Ifjúsági Egyesület, akik évente egy alkalommal külön ifjúsági rendezvényt is tartanak a településen az ott élők és a környékbeli fiatalok számára: „nagyon erős a Mobil Földeáki Fiatalok Egyesülete: június 3-án egész napos fiataloknak szóló program[ot tartanak], nagyon sok fiatal részt vesz benne lebonyolítóként és résztvevőként is, nagyon sok fiatalot megmozgatnak”. Az aktív korú felnőtteknek, GYES-en lévő édesanyáknak sportprogramok állnak rendelkezésre a Művelődési Házban, amelyekre a gyermekeket is magukkal vihetik – a gyermekfelügyelet biztosítása komoly előnyt jelent a helyi kisgyermekes lakók számára. Szintén az aktív korú felnőttek számára tartanak esténként, a munkaidő után számítógépes tanfolyamokat, melyek segíthetnek a település digitalizációs lemaradottságának felszámolásában. A Horgász Egyesület is főként a felnőtteket célozza meg, mely kiemelt aktivitással működik: „olyan aktívak, hogy saját horgászto került kialakításra itt, ahol nincs élővíz az Alföld közepén”. Főként felnőtteket tömörít a Mentálhigiénés Egyesület, illetve az önkéntes tűzoltók egyesülete is, valamint a Látókör Kulturális Egyesületet szintén főként aktív korú tagokkal hozták létre, melynek vezetője egykor az interjúalanyunk volt – 2017-ben azonban ez az egyesület nem működött. A kifejezetten nyugdíjasok előtt nyitott klubok pedig a „Kavar a Nagy” Klub, valamint a kézimunka kör. A Művelődési Házhoz kötődik a Citerazenekar és Pávakör is, mely alapvetően szintén a nyugdíjas korosztályt szólítja meg (ld. 2. fotó).

A tematikus klubok rendszeresen bekapcsolódnak a település életébe, rendezvényeibe. A rendszeresen ülésező gazdaklub például kiállításokat szervez az aktuális szezonális terményekből, termékekből az őszi maratoni futóverseny apropóján, melyet a helybeliek nagy számban látogatnak – az interjúalany elmondása szerint az esemény „nagyon-nagyon szép szokott lenni, nagyon látványos”. Szintén komoly mértékben részt vesz a település életében a Művelődési Házhoz kötődő „Kavar a Nagy” Klub, akik a település összes ünnepére, kiemelt programjára, sportrendezvényeire süteménysütéssel készülnek, így aktívan részt vesznek egyesületi szinten is a település életében.

Az önkéntes tűzoltók nem csak a kiemelt rendezvényeken, hanem a település életének számtalan területén jelen vannak. A tűzoltás és a szakmai feladatok mellett kutatási témánk szempontjából két elemet érdemes kiemelni: egyrészt rendszeresen tartanak ismeretterjesztő előadásokat, bemutatókat a helyi iskolában a diákoknak – akik így ismerősöktől, helyben élőkötől hallhatják az információkat. Emellett rendszeres képzéseken vesznek részt az egyesület tagjai („ennek a feladatnak az elvégzéséhez kell bizonyos tanfolyamok elvégzése. Akár a Stihl fűrésszel vágják a fát, ahhoz is kell egy tanfolyam, nem lehet csakúgy kézbe venni a fűrészt”), a kiemelkedő második pillér háttérben valószínűsíthetően ez a jelenség is állhat.

A közösség életének tevékeny részese és alakítója volt a korábban említett Látókör Kulturális Egyesület.

2. fotó: A MOBIL Egyesület rendezvényének plakátja a Művelődési Ház épületén, 2017. A szerző felvétele.

let is, melyet aktív korú felnőttek hoztak létre. Noha az egyesület jelenleg nem működik, mégis komoly eredményeket ért el a település arculatának, közösségi és kulturális életének formálásában húsz éves működése alatt: fő profiljukat a különböző országjáró kirándulások szervezése mellett a községi bálók elindítása jelentette. Az interjúalany a bálók létrehozását tekintette az egyesület legkomolyabb eredményének: a „városban” látott báli kultúrát kívánták meghonosítani Földeákon, egyúttal ki is emelni a települést a környékbeli települések közül: „láttuk azt, hogy a városban milyen szép bálók [vannak] ’92-től: szépen megterített asztalok, szép ruhába felöltözött vendégsereg és mindig valami műsor. És ezt mi magunknak tudtuk, hogy mi is így csináljuk”; „egy közeli településről volt itt egy kollégánál egy ilyen bálon [...], és azt mondta, hogy hát ez fantasztikus, hogy nálatok milyen szépen meg van terítve, mindenki milyen szépen fel van öltözve. És ez nagyon-nagyon klassz volt, hogy így kezdődött”.

Az egyesületek mellett alapítványok is létrejöttek a településen: főként az óvodát, az iskolát és a községet támogató alapítványokról beszélhetünk Földeák esetében.

A Földeákra jellemző színes egyesületi élet hátterében alapvetően nem az önszerveződés áll. 1995-ben közösségfelmérést végeztek a településen szakértők bevonásával (Közösségfejlesztők Egyesülete) a teljes lakosság körében. A vizsgálat eredményei alapján kezdték el létrehozni a különböző tematikájú

egyesületeket a Művelődési Ház által felkért egyesületi vezetők irányításával: „felkerestünk néhány kompetens személyt, akiről gondoltuk, hogy vezetni is tud, és összejöveleket is szerveztünk akkor, és így jöttek szépen lassan létre az egyesületek”. Az a fajta kistelepüléseket érintő közösségfejlesztési törekvés, mely napjainkban kiemelt Európai Unió pályázatok formájában van jelen, Földeákon tehát 23 évvel ezelőtt már elkezdődött. Noha a folyamat helyi szinten futott le, egyfajta szakmai támogatás mégis a felmérés és a fejlesztés hátterében állt, és a jelenleg is működő egyesületek száma, a színes egyesületi élet azt mutatja, hogy eredményes volt ez a törekvés. Az egyesületek magas száma pedig hozzátehet a település közösségi és kulturális tanulási mutatóinak erősödéséhez is. Noha Földeák a harmadik pillér tekintetében valamelyest elmarad az országos átlagtól, a járási átlagnál viszont erősebb index-eredményt hozott, melynek hátterében valószínűsíthetően megtalálható ez az erőteljes egyesületi jelenlét.

Az interjú során az interjúalany felhívta a figyelmet az „egyesületi életgörbére”: az egyesületek változó intenzitással vannak jelen a település életében. Főként a tagok korának, családi állapotának, családi körülményeinek függvényében működnek teljes fordulatban, vagy éppen vonulnak hosszabb-rövidebb inaktivitásba. Ahogyan az interjúalany fogalmazott: „az egyesületi élet az általában olyan hullámvonal. Van, mikor felfelé ível, aztán kicsit lecsökken, ott korosztályok váltják egymást, tehát

van egy felfelé ívelő szakasza, aztán változnak az emberek, változik az élet, akkor lefelé, aztán megint felfelé”. A Látóhatár Kulturális Egyesület inaktivitását is a korosztályi, életszakaszbeli változásokkal indokolta: „amikor elkezdtük, akkor egykorúak voltunk, fiatalok voltunk. De „letelt (sic!) rajtunk az idő”, és nem akartuk, hogy nyugdíjas egyesület legyünk, így ezen a néven nem folytattuk, nem értünk rá. Míg a gyerekek felnőttek, addig működött ez jól”. A jelenlegi általános egyesületi helyzetet az interjúalany azonban alapvetően negatívabban ítéli meg: „egy ekkora településen korlátozottak a lehetőségek: nincs olyan sok lakó, nincs elég ember”. A kevésbé aktív egyesületi élet háttérében tehát a lakosság alacsony számát, valamint az utánpótlás hiányát jelöli meg. Emellett az érdeklődő lakosok számának visszaesését is indoknak tekinti: „vannak ilyenek, akik mindenféle dolgot szeretnének csinálni, és nyilván vannak olyanok, akik semmit nem csinálnak. Hazamegy, odaül a számítógép elé és el van intézve, már különösen most”; „például aki jár a 'Kavar a Nagyiba', az jár kézimunka szakkörre is, vagy ha a vöröskeresztnek is van összejövetele, az eljön”; „a diákok között is van olyan, hogy jár zenére, jár néptáncra, de képzőművészetre is el akar menni”. A lefelé áldozó ív másik okaként tehát az újfajta digitális világot, az egyre szélesebb körű internet-hozzáférést is megjelöli: „az egyesületeknek is lefelé áldozó íve van a számítógép miatt: az mindenki előtt ott van, leköti az embereket”. 2003-ban,

amikor elindult a településen a Teleház program, akkor négy számítógéppel rendelkezett a közösségi ház, melyek használatáért sorban álltak a fiatalok: „ebben a teremben nem fértek el a gyerekek. Egymást verték, hogy odajussanak a számítógéphez. Akkor ez nagyon népszerű volt. [...] Ez is egy elfoglaltság volt. De akkor még idejöttek a gyerekek, mert otthon nem volt nekik. És akkor nyilván ez egy közösségi dolog volt, mert mondta, hogy félóra múlva kerül rám a sor, addig a másikkal beszélgetett, volt itt valami játék, játszottak. Ez egy közösségi találkozás volt, ami most nincs. [...] Mert nem kell, hogy eljöjjön”. Az interjúalany szerint tehát az egyre többek számára elérhető internet-hozzáférés (akár okostelefonon, akár számítógépen keresztül) az egyesületi aktivitás gátló tényezője lehet.

Földeákon tehát alapvetően színes egyesületi életet találunk, az interjúalany viszont változó elégedettséggel nyilatkozik a jelenségről: alapvetően egy természetes jelenségnek tekinti, hogy az egyesületek életében vannak felfelé és lefelé ívelő időszakok, ugyanakkor negatívan értékeli a jelenlegi helyzetet az érdeklődő utánpótlás hiánya és az egyre szélesebb internet-hozzáférés, az internetezés mint szabadidő-eltöltési szokás miatt.

3.2. Zene és iskola

A közösségi és kulturális élet egyik legfontosabb mozgatórugója a járási székhelyen működő „Magán

3. fotó: Kiállítás a művészeti iskola diákjainak munkáiból a Művelődési Házban 1. (2017)
A szerző felvétele.

Zeneiskola Makó” földéaki kitelepült tagozata. A zeneiskola általános iskolás kortól kezdve három területen nyújt minőségi oktatást: „általános és középiskolásoknak is nagyon színvonalas elfoglaltságot nyújt délutánonként, ami iskolán kívüli: a zeneoktatás és néptáncoktatás, valamint képzőművészet [területén]”. A különórákra összesen körülbelül 100 gyermek jár, mely kiemelt aránynak tekinthető a 250 fős teljes iskoláskorú közösség tekintetében. Az órákat a helyi iskolában tartják, azonban a Művelődési Ház is bekapcsolódik a zeneiskola életébe. Minden tanév végén kiállítást rendeznek a diákok képzőművészeti alkotásaiból, illetve az intézmény nyújt teret a különböző előadások, fellépések megtartásának is, melyek rendkívül népszerű programokként vannak jelen a településen: „múlt vasárnap volt az év végi bemutató, a zenészek és a néptáncosok is felléptek, olyankor a nagyterem megtelik, a hozzátartozók kíváncsiak a gyerekekre”. Az interjúalany rendkívül pozitívan vélekedik a zeneiskola tevékenységéről, a földéaki gyermekekre gyakorolt hatásáról: „biztos, hogy más emberek nevelődnek ki így, hogyha ilyen szép dolgot csinálnak” (ld. 3., 4., 5. fotó).

A művészeti iskola szinte minden földéaki rendezvénybe, eseménybe bekapcsolódik. Főként a néptáncosok előadása, illetve a komolyzenét tanulók programjai színesítik a település rendezvényeit: „az iskolának, óvodának az ünnepein van kicsi

néptánc betét, vagy zenezámok vannak, ez szintén nagy érdeklődésre tart számot [...]. Bármelyik ünnep, akár egy ballagás, egy évnyitó, a karácsonyi adventi programok, karácsonyi ünnepség” fellépési lehetőséget nyújt a diákok számára.

A földéaki falunap a legkiemeltebb esemény a település életében, mind a mai napig őrzik a „rózsalakodalom” hagyományát, mely a legnépszerűbb és legismertebb földéaki szokás: „két fiú és két leány van kiválasztva, őket a templomba elmennek, áldást kapnak a paptól és őket a fúvószenekar kíséri és a néptáncosok, a néptáncosok vendégei, oda az összes néptáncos megy [...], azon a napon nekik is bemutatójuk van a szabadtéri színpadon”. A községi bállok és egyéb rendezvények látogatottságának mozgatórugói legtöbb esetben a néptáncos fellépések, ahová a kultúra iránt kevésbé érdeklődő lakosok is elmennek, hogy gyermekeiket, rokonaikat, ismerőseiket láthassák: „olyan táncos műsorokat adnak elő a gyerekek, hogy az... egy meghívott előadóra nem jönnek el annyian, mint erre... De színvonalasak is szoktak lenni”; „azok is, akik nem járnak a néptáncra, de az osztályuk fellép, akkor ott mégiscsak járnak, mégiscsak részt vesznek”.

A zeneiskola segít a hátrányos helyzet felzárkóztatásában is: az ott tanuló diákok külön lehetőségeket kapnak főként külföldi tanulmányutak, diákcsere kapcsán. A kiemelten tehetséges földéaki tanulók bekerülhetnek a makói nagyzenekarba, ahonnan különböző külföldi fellépésekre is elutaz-

4. fotó: Kiállítás a művészeti iskola diákjainak munkáiból a Művelődési Házban 2. (2017)
A szerző felvétele.

5. fotó: Kiállítás a művészeti iskola diákjainak munkáiból a Művelődési Házban 3. (2017)
A szerző felvétele.

hatnak: „a mi gyerekeink is a makói fúvószenekarba mehetnek. [...] Aki nagyon érdeklődő vagy nagyon tehetséges, az aztán bejár Makóra, az nem olyan túl sok, 5-6 gyerek. De kinn volt a fúvószenekar Moszkvában, és 5-6 földeáki gyerek is kinn volt”.

A zeneiskola jelenléte, működése is szerepet játszhat tehát a kiemelkedő második pillér-eredményben. Valamint maga a zeneiskola oktatási tevékenysége, illetve a város mindennapi életébe bekapcsolódás is azt mutatja, hogy komoly felhajtóerővel bír a művészeti képzés a település közösségi és kulturális életében.

3.3. A sport, mint közösségformáló eszköz

A település legfontosabb, legkiemeltebb rendezvényei általában a sporthoz kapcsolódnak. Amellett, hogy Földeákon működik kézilabda- és futball-oktatás, kiemelt szerepet kap a tájfutás is a közösség életében. A tájfutó szakosztály tagjai között fiatalokat és felnőtteket is találunk, akik országos szinten is versenyeznek és eredményeket érnek el. Ennek megfelelően a település egyik legfontosabb rendezvénye a „Futás a múltba” című program, mely tulajdonképpen egy futóverseny Földeák és a szomszédos Óföldeák között. Ez a rendezvény is a közösségfelmérés eredményeinek köszönhetően kezdődött el: egy 5 kilométeres utat kell megtennie a résztvevőknek a két település között. A tavasszal megrendezésre kerülő program kiemelt népszerű-

ségnek örvend: általában 400-an vesznek részt rajta. Szeptemberben maraton futóversenyt tartanak, mely köré egy egész napos fesztivált is felépítettek. Ekkor is tartanak néptánc- és komolyzenei bemutatót, emellett főzőversenyt szerveznek, illetve ekkor állítják össze a gazdakör tagjainak termény-kiállítását.

A sport tehát önmagában is közösségformáló eszköz és segíthet a hátrányos helyzetből való kiemelkedésben. A sportrendezvényekhez kötődő programok, a nagyszámú, nem csak földeákiakból álló közönség erősíti a közösségi jelleget, egyúttal újabb lehetőségekhez juttatja a földeákiakat.

3.4. Hátrányos helyzet és felzárkózás

A hátrányos helyzet felszámolásában, a felzárkóztatásban komoly szerepe lehet a közösségi és kulturális tanulásnak. Ahogyan korábban is említettük, a zeneiskola jelenléte alkalmas arra, hogy egyénenként kiemeljen tehetséges diákokat és kiemelkedő lehetőségekhez juttassa őket, illetve szervezett külföldi utak segítségével csökkentse a lemaradást. Ezen túl azonban még több másik, a felzárkózást segítő folyamatra is fény derült az interjú során: a zeneiskolai rendezvényeken való részvétel is segíthet a lemaradások felszámolásában a közösségi és kulturális tanulás szempontjából.

A földeáki Művelődési Ház és az önkormányzat is rendelkezik nemzetközi kapcsolatrendszerrel,

mely főként németországi és erdélyi cserekirándulásokot jelent. A németországi csereutak kifejezetten alkalmasak lehetnek a hátrányok leküzdésének segítésére, hiszen olyan kapcsolatrendszert alakíthatnak ki a résztvevők, melyből hosszú évek múltán is profitálhatnak: „ennek folyamán fiatalok kerültek ki Németországba, ott dolgoznak és az ottaniak segítettek, családi kapcsolatok alakultak ki”. Az erdélyi cserediák utakról is hasonlóképpen nyilatkozott az interjúalany: „ez is egészen a családkorig haladt, családi kapcsolatok, sőt, házasság is létrejött ebből az ismeretségből”. Egy kistelepülés életében tehát kitörési pontot jelenthetnek ezek a nemzetközi kapcsolatok, melyek segíthetik a hátrányos helyzet leküzdését, plusz lehetőségekhez juttathatják a helyi lakosokat, főként a diákokat, fiatalokat.

Földeákon kifejezetten felzárkóztató programokkal nem találkozunk, azonban több olyan kezdeményezés is jelen van, melyek segíthetik a hátrányos helyzetűek felzárkózását. Egyrészt a Művelődési Ház programjain rendszeresen részt vesznek hátrányos helyzetű lakosok: a kulturális és közösségi programokon való részvétel pedig segítheti a felzárkózást. Interjúalanyunk a Művelődési Házban használható, internet-eléréssel rendelkező számítógépeket jelölte meg konkrétan felzárkózást segítő elemnek a település tekintetében: „egy óra számítógép-használat 120 forint. Most már csak hátrányos helyzetűek veszik igénybe, mert nekik még esetleg nincs otthon számítógépük, és ez annyi pénz, hogy ők is meg tudják fizetni, ez nem gond. Nem csak a gyerekek, hanem a felnőttek is. Több, aki hátrányos helyzetű, aki ide jár”. A digitális eszközökhöz, az internethez való könnyebb hozzáférhetőség is segíthet a hátrányos helyzet leküzdésében.

Szintén a hátrányos helyzet leküzdéséhez kapcsolódva említhetjük meg a különböző pályázatokat, melyeken a Művelődési Ház, illetve a Művelődési Házba székhelyként bejelentett földeáki egyesületek indultak, s nyertek. Az interjúalany kiemelte a pályázatok fontosságát, mint szinte egyetlen lehetőséget a község közösségi és kulturális életének fejlesztésére, a hátrányos helyzet leküzdésének segítésére. A Művelődési Ház előadóterme, számítógépes terme, bútorai, egyéb termeinek kialakítása mind-mind pályázati forrásokból valósultak meg az elmúlt években, évtizedekben. Ahogyan az interjúalany fogalmazott: „amire itt rámutatok, az mind pályázatból van”. Jelenleg is újabb pályázatokra várnak az épület korszerűsítése érdekében.

4. Összegző gondolatok

A Földeákon készített interjú első lépésként szolgált a Makói járás közösségi és kulturális tanulás-alapú vizsgálatok. Az interjú elkészítésével célunk az volt, hogy feltárjuk, mely jelenségek, intézményszerű vagy éppen informálisan működő rendszerek állhatnak a jó és kiemelkedően jó LeARN index-eredmények hátterében. Főként a második pillér esetében voltunk kíváncsiak az országos átlagnál több mint háromszor magasabb pillér-eredmény hátterére, emellett pedig általánosságban is vizsgálni kívántuk a helyi közösségépítő és kulturális rendezvényeket, szervezeteket, programokat.

Vizsgálatunk kapcsán egy helyi hősré is rátaláltunk: a Művelődési Házat két évtizeden keresztül vezető földeáki lakos nem csak az intézmény vezetőjeként tűnik fel a település életében, hanem Földeák közösségi és kulturális életének egyik irányítójaként, a közösségi érzés, közösségi programok hajtómotorjaként, akit a településen általános tisztelet övez. Az interjú során fény derült arra, hogy az interjúalany kiemelt lelkesedéssel és célorientáltsággal indított útnak különböző közösségi kezdeményezéseket, segítette és támogatta formális és informális módon is a különböző egyesületek működését, emellett pedig fontosnak tartotta a település folyamatos kulturális és közösségi fejlesztését. Olyan rendezvényeket, programokat hívott életre, melyek mind a mai napig meghatározzák Földeák arculatát, megkülönböztetik a járás többi településétől.

Kutatásunk során megállapítottuk, hogy a különböző kulturális és egyéb egyesületek, a makói zeneiskola kihelyezett tagozata ezer szállal kapcsolódik a település közösségi életéhez. Nemcsak kiszolgálja a különböző közösségi eseményeket, hanem egyfajta hajtómotorként, felhajtóerőként is hat: az ismeretségi hálózatok miatt olyan hátrányos helyzetű lakosok is eljutnak kulturális, közösségi programokra, akik alapesetben nem vennének részt hasonló rendezvényeken, ahol a közösségi és kulturális tanulás bizonyos formái létrejöhetnek. Az egyesületek nem pusztán résztvevői a különböző közösségi programoknak, hanem maguk is önálló programelemekkel jelentkeznek, mellyel erősítik a közösségi tanulási élményt Földeákon.

A vizsgálatunk során rámutattunk a sport és a helyi közösségi élet szoros összefonódására is. A helyi tájfutó szakosztály sikereinek okán két olyan kiemelt rendezvény is jelen van a településen, mely a futáshoz kapcsolódik: a tavasszal és ősszel megrendezésre kerülő programok nem csupán sport-

rendezvények, hanem kiterjesztettebben értelmezve a település ünnepeivé, fesztiváljaivá is váltak, melyeken nemcsak a helyiek, hanem a járásban, a megyében lakók, sőt, az ország távolabbi pontjairól érkezők is részt vesznek. Ezek az eseményeken is aktívan közreműködnek az egyesületek és a zeneiskola különböző programokkal, melyek erősíteni tudják a helyi közösséget. A sportprogramok emellett alkalmasak a hátrányok leküzdésének segítésében is, nem csak a programok kapcsán, hanem a helyi tájfutó, futball- és kézilabda-edzéseken és ezzel kapcsolatos versenyeken is.

Az elkészült interjú egyik kiemelkedő gondolatsora az egyesületek életút-modellje: a felfelé és lefelé ívelő időszakok változása, a változás mögött álló természetes és mesterséges okok feltárása. Interjúalanyunk alapvetően természetesnek találta, hogy az egyesületek aktivitása a tagok életének, életstílusának változása miatt bizonyos időközönként hullámzik, ugyanakkor az egyesületi élet jövőképét sokkal borúsabbnak tekinti. Az utánpótlás hiányában látja a legnagyobb veszélyt az egyesületek működésének tekintetében, melynek okaként az érdeklődés hiányát, illetve főként az internet széleskörű elterjedését, az internet-használat mint fő szabadidős tevékenység megjelenését jelölte ki.

A hátrányok leküzdésében főként a pályázati forrásokat használja ki a település, a korábban említett zeneiskolai- és sporteredmények mellett. A helyi digitális eszközök, bárki számára hozzáférhető internet-használat is segíti a hátrányok leküzdését, emellett pedig a nemzetközi kapcsolatok, a cserekirándulások is pozitívan hatnak a hátrányok leküzdésében. A járási székhely, Makó közelsége a hátrányok kapcsán pozitív és negatív szempontból is megjelenhet: egyrészt elszívó erőként hat mind a gyermekek, mind az aktív korú, munkaképes felnőtt lakosság tekintetében, másrészt azonban a közelségnek is köszönhetően olyan lehetőségekhez jut Földeák, melyek más, járásbeli települések számára nem elérhetőek. Gondolunk itt elsősorban a zeneiskola kihelyezett tagozatára, mely nagyban hozzájárul a község közösségi és kulturális tanulásának erősödéséhez.

Kutatásunk első lépése felvillantotta tehát azokat a legfontosabb jelenségeket, összefüggéseket, melyek a Makói járás egy településére érvényesek a közösségi és kulturális tanulás kapcsán. Az interjú eredményei még nem engedik mélyebb következtetések levonását, hiszen arra egy interjú elemzése nem lehet alkalmas, azonban kiváló kiindulópontként tekinthetünk rá kutatásunk folytatási irá-

nyának kijelölésében, s a teljes járás közösségi és kulturális tanulással kapcsolatos jelenségeinek feltérképezésében.

Felhasznált irodalom

- Benke Magdolna – Czimre Klára – Forray R. Katalin – Kozma Tamás – Márton Sándor – Teperics Károly 2018 Learning regions for resilience in Hungary: challenges and opportunities. In Tüzin, Baycan – Hugo, Pinto ed. *Resilience, Crisis and Innovation Dynamics New Horizons in Regional Science series*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 68-89.
- Engler Ágnes – Márkus Edina 2016 A formális és nem formális felnőttkori tanulás térségi vetületei. *Educatio* 25. 2:170-183.
- Forray R. Katalin – Cserti Csapó Tibor – Heltai Borbála – Híves Tamás – Kozma Tamás 2015 Községi tanulás. In Kozma Tamás – Márkus Edina – Szabó Barbara szerk. *Tanuló régiók Magyarországon: Az elmélettől a valóságig*. University of Debrecen – CHERD, Debrecen, 177-204.
- Györgyi Zoltán – Benke Magdolna – Juhász Erika – Márkus Edina – Szabó Barbara 2015 Nem formális tanulás. In Kozma Tamás – Márkus Edina – Szabó Barbara ed. *Tanuló régiók Magyarországon: Az elmélettől a valóságig*. University of Debrecen – CHERD, Debrecen, 107-143.
- Hegedűs Roland 2016 A LeaRn index és a tanulói teljesítmény területi összefüggése. *Educatio* 2:268-277.
- Kozma Tamás – Forray R. Katalin 2015 Községi tanulás és térségi átalakulások. In Kozma Tamás – Kiss Virág Ágnes – Jancsák Csaba – Kéri Katalin ed. *Tanárképzés és oktatáskutatás*. Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete (HERA), Debrecen, 310-333.
- Kozma Tamás – Márkus Edina – Szabó Barbara 2015 *Tanuló régiók Magyarországon: Az elmélettől a valóságig*. University of Debrecen – CHERD, Debrecen
- Kozma Tamás 2016 A Tanulás térformáló ereje. *Educatio* 25. 2:161-169.

Márkus Edina 2018 A tanuló közösségek vizsgálata – módszertani háttér. In Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete ed. *Oktatás, gazdaság, társadalom HuCER 2018 Absztraktkötet*. Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete, Hungarian Educational Research Association (HERA), Budapest, 146-146.

Márkus Edina – Györgyi Zoltán 2016 3. Pillar II. Non-formal Learning: Learning outside the School. In Kozma Tamás ed. *Learning regions in Hungary: from theory to reality*. Tribun EU, Brno, 57-71.

Márkus Edina – Juhász Erika 2018 Learning Regions in Hungary (LeaRn) – The Dimension of Non-formal Learning. *Hungarian Educational Research Journal (HERJ)* 4:123-126.

Rábai Dávid – Tóth Dorina Anna 2016 Tanuló város, tanuló régió: Sátoraljújhely kistérségének bemutatása. *Educatio* 25. 2:278-283.

Internetes források

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) (2018.12.18-i letöltés, TeIR <https://www.teir.hu/helyzet-terkep/>)

Fotók jegyzéke

1. fotó: A földeáki Művelődési Ház és Könyvtár épülete, 2017. A szerző felvétele.
2. fotó: A MOBIL Egyesület rendezvényének plakátja a Művelődési Ház épületén, 2017. A szerző felvétele.
3. fotó: Kiállítás a művészeti iskola diákjainak munkáiból a Művelődési Házban 1. 2017. A szerző felvétele.
4. fotó: Kiállítás a művészeti iskola diákjainak munkáiból a Művelődési Házban 2. 2017. A szerző felvétele.
5. fotó: Kiállítás a művészeti iskola diákjainak munkáiból a Művelődési Házban 3. 2017. A szerző felvétele.